

FAMILY BUSINESS IN UZBEKISTAN AND ITS ROLE IN PUBLIC LIFE OF THE PEOPLE

(HISTORICAL AND SOCIAL ANALYSIS)

Faizulla Tolipov

Professor

Fiscal Institute of the Tax Committee

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Uzbekistan, entrepreneur, family, family business, small business, unemployment.

Received: 11.01.24

Accepted: 13.01.24

Published: 15.01.24

Abstract: the article describes the history of the formation of family businesses in Uzbekistan, stages of development and opportunities created for entrepreneurs. The article talks about encouraging entrepreneurs and the role of the industry in the socio-economic development of the country. The role of small business and entrepreneurship in family entrepreneurship, the possibilities of its further expansion, as well as its social significance are described. The article analyzes the formation and development of family entrepreneurship and its role in the auxiliary industry in solving the problem of unemployment, its importance in ensuring employment of the population. Opinions were expressed on the continuation of the “Every Family is an Entrepreneur” program in order to create new jobs through family entrepreneurship, provide employment, and provide practical assistance to citizens who want to earn income through their own labor.

**ЎЗБЕКИСТОНДА ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК ВА УНИНГ АҲОЛИ
ИЖТИМОИЙ ҲАЁТИДА ТУТГАН ЎРНИ
(ТАРИХИЙ-ИЖТИМОИЙ ТАҲЛИЛ)**

Файзулла Толипов

Тарих фанлари доктори, профессор в.б

Солиқ кўмитаси ҳузуридаги Фискал институт

Тошкент, Ўзбекистон

MAQOLA HAQIDA

Калит сўзлар: Ўзбекистон, тадбиркор, оила, оилавий кичик бизнес, ишсизлик, тадбиркорлик,

Аннотация: мақолада Ўзбекистонда оилавий тадбиркорликнинг шаклланиш тарихи, ривожланиш босқичлари, тадбиркорлар учун яратилган имкониятлар баён қилинган. Мақолада тадбиркорларнинг рағбатлантирилиши ва соҳанинг мамлакат ижтимоий-иқисодий тараққиётидаги ўрни ҳақида сўз юритилган. Унда оилавий тадбиркорликда кичик бизнес ва тадбиркорликнинг ўрни, уни янада кенгайтириш имкониятлари ва ижтимоий аҳамияти ёритилган. Мақолада оилавий тадбиркорлик ва унинг ёрдамчи соҳаси ҳисобланган касаначиликнинг шаклланиши ва тараққий этиши, жойларда ишсизлик муаммосини ҳал қилишдаги ўрни, аҳоли бандлигини таъминлашдаги аҳамияти таҳлил қилинган. Оилавий тадбиркорлик орқали янги иш ўринлари яратиш, бандликни таъминлаш, ўз меҳнати билан даромад топиш истагида бўлган фуқароларга амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида “Хар бир оила-тадбиркор” дастурининг давом эттирилаётгани ҳақида фикр-мулоҳазалар баён қилинган.

**СЕМЕЙНЫЙ БИЗНЕС В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕГО РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕННОЙ
ЖИЗНИ НАРОДА
(ИСТОРИКО-СОЦИАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)**

Файзулла Толипов

Д.ист. наук., Профессор

Фискального института налогового комитета

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Узбекистан, предприниматель, семья, семейный бизнес, малый бизнес, безработица.

Аннотация: в статье описана история становления семейного бизнеса в Узбекистане, этапы развития и возможности, созданные для предпринимателей. В статье говорится о поощрении предпринимателей и роли отрасли в социально-экономическом развитии страны. Описана роль малого бизнеса и предпринимательства в семейном предпринимательстве, возможности его дальнейшего расширения, а также его социальная значимость. В статье анализируется становление и развитие семейного предпринимательства и его роль

в подсобной отрасли в решении проблемы безработицы, значение в обеспечении занятости населения. Высказаны мнения о продолжении программы «Каждая семья-предприниматель» в целях создания новых рабочих мест за счет семейного предпринимательства, обеспечения занятости, оказания практической помощи гражданам, желающим получать доход собственным трудом.

KIRISH

Оилавий тадбиркорлик жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида кенг тарқалган соҳаларидан биридир. Мутахассисларнинг фикрича бугунги кунда оилавий бизнес ва тадбиркорликнинг дунё иқтисодиётидаги ўрни ўртача 70% ни ташкил этиб, ушбу кўрсаткич Ҳидистонда 95%, Финландияда 94%, АҚШ да 80%, Германияда 36%, Францияда 30 % ни га тенгдир. Ушбу соҳа узоқ тарихий тараққиётга эга бўлиб, Д. Юлдашев “Оилавий бизнес” журнали маълумотларига таяниб, дунёда юзлаб салкам 200 йиллик тарихий тажрибага эга бўлган компаниялар мавжудлигини қайд этади [1. С 54.].

Аслида оилавий тадбиркорлик оилавий мулкка асосланган бўлиб, унда оиланинг барча аъзоларининг мулккий ҳуқуқлари мавжуд бўлади. Яъни бунда оила хўжалигини юритувчи ва оилавий тадбиркорлик фаолиятига раҳбарлик қилувчи шахс тадбиркор ҳисобланади. Оиланинг бошқа аъзолари эса эркин ишчи-хизматчи бўлиб, олинган даромадга эгалик қилиш ҳуқуқига эга бўлади. Шу боисдан Ўзбекистонда уни тартибга солишга йўналтирилган Ўзбекистон Республикасининг “Оилавий тадбиркорлик тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинган.

АСОСИЙ ҚИСМ

XX аср 90-йиллар бошида гарчанд, оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга давлат сиёсати даражасида аҳамият қаратилмаган бўлсада, мамлакатда шахсий томорқа хўжаликларининг кенгайиши ҳисобига мазкур соҳа озиқ-овқат маҳсулотларининг салмоқли қисмини берган ва оилалар даромадини маълум маънода таъминлаган эди. Масалан, 1996 йил маълумотларига кўра, оилавий тадбиркорликдан бир оилага тўғри келадиган даромад Қорақалпоғистон Республикасида-470,3 сўм, Андижон- 545,7 сўм, Бухоро-373,6 сўм, Жиззах-2432,4 сўм, Қашқадарё-326,4 сўм, Навоий-1720,2 сўм, Наманган-210 сўм, Самарқанд-785 сўм, Сурхондарё-100,5 сўм, Сирдарё-502,9 сўм, Тошкент-465,7 сўм, Фарғона-3566,6 сўм, Хоразм-417,2 сўм, Тошкент шаҳри-2443,4 сўм бўлган. Шу йили тадбиркорлик қилувчи оилаларнинг ўртача даромади 9470 сўм бўлган.

бўлса, ишчи хизматчи оилаларнинг ушбу соҳадан топаётган даромади 4614 сўмага тенг бўлган [2. Б 24].

Бу борада Марказий Осиё мамлакатлари орасида Ўзбекистон алоҳида ўринга эга бўлиб, А.Акимовнинг ёзишича, “Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг аҳоли жон бошига тўғри келиши 1991 йилда 31.96 % ташкил этган бўлса, 1994 йилга келиб ўсиш 37.31 % ни ташкил этди. Қозоғистонда эса бу кўрсаткич 46.31%, 1994 йилда эса уни камайган ҳолатини 36.91% да кўришимиз мумкин. Бошқа Марказий Осиё республикаларидаги аҳволни таҳлил қилсак, Тожикистонда энг паст кўрсаткич 1991 йилда 6.53%, 1994 йилда 4.60% ташкил этган. Фақат Туркменистондаги ялпи ички маҳсулот ўсиши кузатилиб, 1991 йилда 7.42%, 1994 йилда 15.54% га ошган [3. Р 275-293.]

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 5 январдаги “Йирик саноат корхоналари билан касаначиликни ривожлантириш асосида ишлаб чиқариш ва хизматлар ўртасида кооперацияни кенгайтиришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш борасида имкониятлар эшигини очди. Касаначилик меҳнати турлари қаторига замон талабларига мос – қайта ишлаш ва электрон саноати, телекоммуникация, сервис ҳамда хизмат кўрсатиш тармоқлари юмушлари ҳам кириб келмоқда.

2000-йиллар бошига келиб оилавий тадбиркорлик соҳасида сезиларли сифат ўзгаришларга ҳам эришилди. Масалан, 2001 йилга келиб республикада 180 мингдан ортиқ кичик оилавий бизнес субъектлари ва 200 мингдан ортиқ шахсий иш юритувчи тадбиркорлар фаолият юритган бўлса, 2008 йилга келиб уларнинг умумий ишлаб чиқаришдаги кўрсаткичи 48,2 % ни, 2009 йилда 50,1 %ни, 2010 йилда 52,5 %ни, 2011 йилда эса 54 % ни ташкил этди ёки 2000 йилга нисбатан 23 %га ўсган [5. Б 78.]

Кичик бизнес субъектларининг фаолияти оилавий бизнес субъектлари билан бирга таҳлил қилинса, 2010-2016 йиллар давомида тадбиркорлик соҳасида республика бўйича ташкил этилган иш ўринлари сони 3,9 %га ортган. 2017 йилда эса дастурга мувофиқ саноатни ривожлантиришга (5440 та лойиҳа 131 минг иш ўрни), қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга (8430 лойиҳа 55,8 минг иш ўрни) ва хизмат кўрсатишни (11 мингта лойиҳа 69,5 мингта иш ўрни) ривожлантириш мақсадида вилоятлар, туманлар ва шаҳарлар ҳокимликларининг фаолияти кучайтирилди. Шу асосда 25 минга яқин инвестиция лойиҳалари ҳисобига, 256, 4 мингдан ортиқ иш ўринлари ташкил этишга эришилиши кўзланди.

Аммо бундай тадбиркорлик субъектларининг фаолият олиб боришини янада эркинлаштириш, кўллаб-қувватлашга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилаётганига қарамай, соҳада талай камчилик ва муаммолар ҳам кўзга ташланмоқда. Хусусан, Ҳ. Абулқосимов, А. Қулматов ларнинг қайд қилишларича, ўтган тарихий даврда хусусий секторда фаолият олиб бораётган тадбиркорлар иш олиб бориш жараёнида қуйидаги муаммо ва камчиликларга дуч келганлар. Тадбиркорларнинг ҳуқуқий саводхонлиги борасида муаммоларнинг мавжудлиги; Нақд пулни узлуксиз олиш имконияти чеклангани; Кичик бизнес субъектларининг экспорт-импорт операцияларини амалга оширишларидаги муаммолар; Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий ва ўзини-ўзи тугатишдаги камчиликлар [6. Б 167].

Шу ўринда оилавий тадбиркорлик, анъанавий ҳунармандчилик ва касаначиликда аёллар иштирокига тўхталиш муҳим. Чунки, оилавий тадбиркорликда аёллар ўрнининг муҳимлиги биринчидан, аёлларнинг бир қисми чекка қишлоқларда ишсизлик муаммосига дуч келсалар, иккинчидан аёлларнинг катта қисми ўз уйида уй ҳунармандчилиги ва касаначилик билан шуғилланишни маъқул кўрадилар. Тарихий рақамларга кўра, 2021 йилга келиб мамлакатда тадбиркор аёллар сони 45 минг нафарга етганини қайд этиш мумкин.

Ҳамон республикада аёлларни тадбиркорлик, умуман ижтимоий фойдали меҳнатга, ишлаб чиқаришга жалб қилиш борасида муаммолар етарлича. Масалан, 2000 йиллар ўрталарида республикада умумий аҳолига нисбатан ишсизларнинг 18,2 мингини аёллар ташкил этган, уларнинг 43,3 %и 18-30 ёшдагилар, 39,2 %и 30-50 ёшдагилар, 11,7 %и 16-18 ёшдагилар, 5,7 %и эса пенсия олди ёши ва ундан каттароқ ёшдагилар. Расмий ишсизлар деб рўйхатдан ўтган эркаклар сони 14,0 минг кишини ташкил этган. Уларнинг 40,5 %и 18-30 ёшдагилар, 36,7 %и 30-50 ёшдагилар, 11,7 %и 16-18 ёшдагилар, 11,1 %и пенсия олди ёши ва ундан катта ёшдагилар ташкил этган [7. С 14-15.].

Н.Рахимованинг тадқиқотларига асосан, 18 ёшдан 55 ёшгача бўлган аёллар ўртасида оилавий тадбиркорлик билан шуғилланиш истагини билдирган респондентлар умумий аёллар салмоғининг жами 45, 4 % ни ташкил қилган. Муаллифнинг ёзишича, уларни келажакда ўз касбий карьерасини ошириш унчалик қизиқтирмайди, яъни уларни кўпроқ тадбиркорлик асосида иқтисодий манфаатдорлик қизиқтиради. Бу ҳақда сўралаганда, 47,9 % аёллар, хусусан ҳар икки респондентдан биттаси айнан шундай жавобни берган. Истиқболда ўз касбий малакаси, лавозими ва даражасини ошириш кўпроқ шаҳар аёлларини қизиқтиради, бу 52,1 %), қишлоқ аёлларида бундай тушунча кам, 44,2 %, бу кўрсаткич 20-24 ёшли аёллар орасида 57,9 % ни, 24-29 ёшли аёллар

орасида 59,7 % бўлиб, турмушга чиқмаган аёллар орасида бу кўрсаткич 60,9% ни ташкил қилади. Айнан шундай тушунча соғлиқни сақлаш ходималари орасида 60,0%, бошқарув аппарати ходималари орасида 70,6 %, тадбиркор аёллар орасида 60, % дир [8. С 26.].

Бу шундан далолат берадики, сўралган аёлларнинг аксарияти 68,2 % оилавий тадбиркорлик орқали иқтисодий мустақил бўлишни истайдилар. Буни биз олиб борган тадқиқотлар ҳам исботлайди. Яъни, ўзларининг муайян касбига эга бўлсада, қўшимча равишда тадбиркорлик билан шуғилланишни хоҳловчилар сўров ўтказилган аёлларнинг салкам 70 % ни ташкил этди, 21 % аёллар олди-сотди билан шуғилланишни хоҳлашса, 9 % аёллар кўпроқ уйда фарзанд тарбияси билан шуғилланган маъқулроқ, деб ҳисоблайдилар. Ваҳоланки, умумий аҳолига нисбатан аҳолининг иқтисодий фаол қатлами сифатида кўрсаткич 3 977,0 аёллар, 5 041,4 ни эса эркаклар ташкил қилган [10. С 14.].

Албатта кейинги йилларда хотин-қизларни иш билан таъминлаш, уларнинг иш шaroитларини яхшилаш, қулай бўлган меҳнат турлари, яъни касаначиликни ривожлантириш борасида маълум даражада тажриба тўпланди. Бундан ташқари хотин-қизлар ўртасида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш юзасидан Республика хотин-қизлар қўмитаси, Республика “Тадбиркор аёл” уюшмаси билан ҳамкорликда иш олиб борилиши натижасида 2000 йилга келиб тадбиркор аёллар сони 20 мингдан ортган. Аёлларни тадбиркорликка жалб қилиш борасида ушбу кўрсаткич 2005 йилда 49,8% дан, 2008 йилга келиб 67,7 % га ўсган [10. 37-38 варақлар].

Мамлакатимиз ўзининг табиий ва иқтисодий шарт шaroитларига кўра аграр-индустриал республика бўлгани боис, жойларда бандлик муаммосини ҳал этишда асосий эътиборни қишлоқ хўжалиги соҳаларига қаратиш, шу асосда қишлоқ аҳолисининг фаровонлигини яхшилаш муҳим аҳамият касб этади. Ушбу йўналишда қишлоқ ҳудудларида аҳолини иш билан таъминлашнинг яна бир йўналиши бу, оилавий тадбиркорликнинг муҳим тармоғи шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжаликларида қорамол, қўй, эчкилар боқишни кўпайтириш муҳим. Бу эса нафақат қишлоқ хўжалиги, балки ишлаб чиқариш имкониятларини ҳам кенгайтиради.

Аммо ҳанузгача айниқса чекка ҳудудларда ёшларни оилавий тадбиркорликка жалб қилиш, яъни уларни иш билан таъминланмагани асосий муаммолардан бири бўлиб қолмоқда. Бунда уларни кредит мабалағлари билан ишлашга ўргатиш, уларда банклардан кредитларни осон ва қулай олиш механизмларини шакллантириш ҳам муҳимдир.

Янги Ўзбекистонда касаначиликни ҳукумат дастури доирасида ривожлантиришга кенг йўл очилди. Бунда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 24 майдаги ПҚ-2996-сонли қарорига асосан республика “Касаначиликни қўллаб-қувватлаш бўйича Консорциум” масъулияти чекланган жамияти тузилди. Мазкур жамият томонидан ажратиладиган заёмлар эвазига ташкил этиладиган касаначилик турлари рўйхати қуйидагилардан иборат:

1. Тўқима ва трикотаж маҳсулотларини ишлаб чиқариш.
2. Галантерея (атторлик) маҳсулотларини ишлаб чиқариш.
3. Қандолат ва нон маҳсулотларини ишлаб чиқариш.
4. Мебель маҳсулотларини ишлаб чиқариш.
5. Электротехника маҳсулотларини таъмирлаш ва хизмат кўрсатиш.
6. Боғдорчилик ва ободонлаштириш хизматлари [11. №2].

Демак, касаначилик рўзғор ишлари билан уйда банд бўлиб қолган эркак ва аёлларни ижтимоий фойдали меҳнатга жалб этиш тадбирларидан бири. У иш берувчи билан шартнома тузган кунданок, меҳнат дафтарчасига эга бўлади, ўз уйида ишлайди ва маошни корхонадан олади. Касаначи тўлақонли ишчи билан меҳнатда, ижтимоий имтиёزلардан тўлиқ фойдаланишда ҳам тенг ҳуқуққа эга бўлган шахсдир.

Ўтган даврларда ҳудудларнинг маълум соҳаларга ихтисослашуви содир бўлди. Мазкур ҳолат таҳлилидан аён бўладики, оилавий тадбиркорликнинг турли минтақаларда бир-биридан фарқланишининг асосий сабаблари, биринчидан ушбу минтақаларнинг табиий-географик шароити асосий омил бўлса, иккинчидан, аҳолининг асосий қисмининг азалдан шу минтақаларга мос машғулот турлари билан шуғилланиб келганлиги, яъни соҳаларнинг ихтисослашувидир.

Масалан, Фарғона водийси вилоятлари водийда жойлашганлиги боис, табиий-географик омилга кўра, ҳудуднинг табиий шароити қулай, суғорма деҳқончилик яхши ривожланган ва аҳоли азалдан ўтроқ деҳқончилик ҳамда ҳунармандчилик билан шуғилланиб келган. Бундай анъана бугунги кунда аҳоли тадбиркорлигида ҳам акс этган. Тадқиқотларга кўра Фарғона, Андижон ва Наманган вилоятларида оилавий тадбиркорлик ва касаначиликда атлас, адрас ва ипак матолар ишлаб чиқариш (*Марғилон шаҳри*), кулолчилик (*Риштон*), пичоқчилик, (*Чуст*) дўппидўзлик (*Андижон, Наманган, Фарғона шаҳри*), асаларичилик (*водийнинг барча туманлари*), ёғоч ўймакорлиги (*Қўқон, Косонсой, Наманган, Андижон шаҳри*) ривожланиши ушбу минтақаларда аҳоли азалдан тадбиркорликда маълум соҳаларга ихтисослашганлигидан далолатдир.

Бу борада Жиззах ва Сирдарё вилоятлари ўз жойлашув ва табиий-географик хусусиятларига кўра водий вилоятларидан тубдан фарқ қилади. Бу ҳудудда кичик тадбиркорликда мева-сабзавотни қайта ишлаш, тўқимачилик, балиқ маҳсулотлари ишлаб чиқариш (*Айдар-Арнасой кўллари, Сирдарё, Катта Мирзачўл канали*) нинг бирмунча ривожланганлиги бу ерда сув ресурслари ва табиий-географик омиллар таъсири ҳамда аҳолининг асосан пахта, ғалла, мева-сабзавот етиштириш билан шуғилланиб келаётганлигидир (масалан, Мирзачўл, Пахтакор, Зафаробод, Арнасой, Дўстлик, Оқ Олтин, Боёвут туманлари асосан пахтачиликка ихтисослашган). Ёки Жиззах вилоятининг Зомин, Бахмал, Фориш туманлари тоғли, тоғолди, дашт-адир минтақалар бўлганлиги боис, бугунги кунда кичик бизнес ва оилавий тадбиркорлик соҳалари шу ҳудудларга хос тарзда ривожланмоқда.

Навоий вилоятининг Нурота, Самарқанд вилоятининг Қўшработ, Сурхондарё вилоятининг Бойсун, Жарқўрғон, Музработ, Қашқадарё вилоятининг Чироқчи, Касби, Яккабоғ, Фарғона вилоятининг Поп, Наманган вилоятининг Чуст, Косонсой туманлари ҳудудлари асосан лалми ерлардан иборат бўлганлиги ушбу минтақаларда аҳоли асосан хунармандчилик (*бешикчилик, сандиқ тайёрлаш, заргарлик, пичоқчилик, бўйрачилик, каштачилик, чинни идишлар*), жун маҳсулотлар тайёрлаш (*гилам, сўзана, кигиз ва.ҳ.к*), қандолатчилик (*новвот, ҳолва, қанд, нишолда*) турлари билан шуғилланиб келмоқдалар. Бухоро вилояти ва Қорақалпоғистон Республикасида жун маҳсулотлари тайёрлаш, гиламдўзлик соҳаларининг ривожланганлиги ушбу минтақанинг катта қисми чўл ва дашт-адир минтақаларидан иборат эканлиги (*Қизилқум чўллари. Устюрт*) билан изоҳланиб, аҳолининг маълум қисмининг чорвачилик ва лалми деҳқончилик билан шуғилланиши тадбиркорликда ҳам акс этган.

Ҳар йили республикамізда “Хунарманд” уюшмаси ташаббуси билан “Мустақил юрт хунармандлари”, “Ўзбекистон халқ амалий санъати-дунё нигоҳида”, “Мустақиллик нафасида камол топган хунармандлар”, “Қайта тикланган хунар”, “Ташаббус”, “Ипак ва зираворлар фестивали”, “Дўппи тикдим ипаклари тиллодан”, “Қўли гулдир ўзбек аёлини”, “Хунарим гавҳарим”, “Қўғирчоғим-овунчоғим” анъанавий қўғирчоқбозлик санъати танловлари ва байрамлари муносабати билан ўтказиладиган 27 дан олртиқ турли кўргазмалар, кўрик-танловлар, фестиваллар ўтказилади [12. Б 225-236].

Биргина 2019 йил 1-чорақда уюшма аъзолари Германия, Белгия, Хитой, Ҳиндистон, Россия, Нидерландия ва Люксембург мамлакатларида ўтказилган хунармандчиликка оид кўргазма ва тадбирларда иштирок этди ва унда

22 230 АҚШ долл. миқдоридаги ҳунармандчилик маҳсулоти сотилди. Республика миқёсида 15 дан ортиқ кўргазма, ярмаркалар ўтказилди.

Умуман, оилавий тадбиркорликда тарихан аجدодларимиздан мерос бўлиб қолган ҳунармандчиликни жойларда ривожлантириш ва шу асосида кўпгина салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Масалан, “Уй меҳнати” тўғрисидаги Низомнинг қабул қилинганлиги янада аҳамиятли бўлди. Унга мувофиқ бугунги кунда касаначилик аҳоли бандлиги, оила бюджети даромадларини оширишнинг қўшимча манбаига айланиб бормоқда. Шу билан бирга ушбу соҳа ишсиз фуқароларни, биринчи навбатда, хотин-қизлар, айниқса, кўп болали аёлларни, ёрдамга муҳтож ногиронлар ва меҳнат қобилияти чекланган бошқа шахсларни ишлаб чиқариш фаолиятига жалб қилиш учун муҳим ижтимоий аҳамият касб этмоқда.

Бугунги кунда айниқса жойларда ҳар бир оиланинг тадбиркорлик ташаббусларини қўллаб-қувватлаш, “*Ҳар бир оила тадбиркор*” дастурини амалга оширишга, хусусий мулк манфаатларини ривожлантиришга тurtки берди. Бу шубҳасиз, ушбу соҳада меҳнат қилувчилар салмоғини ошишига эътибор қаратилмоқда.

Шу ўринда оилавий тадбиркорлик кичик бизнес субъектларига “ягона дарча” тамойили асосида давлат хизматлари кўрсатиш тизими хусусида тўхталиш ўринли бўлади. Унга мувофиқ ҳукуматнинг махсус қарори қабул қилинган бўлиб, “*Ягона дарча*” тамойили бўйича давлат хизматлари кўрсатиш тартиби янада такомиллаштирилмоқда. Мазкур ҳужжат юқоридаги масалалар ижросини таъминлашга қаратилган бўлиб, унга биноан туман, ва шаҳар ҳокимликлари ҳузуридаги тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш давлат инспекциялари негизида “Ягона дарча” марказлари ташкил этилди. Улар 2016 йилнинг 1 январидан бошлаб тадбиркорлик субъектларига давлат хизматларини кўрсата бошладилар. Бу шу жумладан оилавий тадбиркорлик фаолияти билан шуғилланаётган тадбиркорларга катта имкониятлар яратди.

2020 йил 1 январидан эътиборан қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларини олиб қўйиш ва бир фермер хўжалигидан бошқасига ўтказиш ҳамда жисмоний вამ юридик шахслар эгалигида бўлган, улар фойдаланадиган, уларнинг мулки бўлган ер участкаларини жамоат ва давлат эҳтиёжлари учун олиб қўйиш ваколатлари маҳаллий халқ депутатлари кенгашларига бериладиган бўлди [13. №34]. Айниқса Республика Президентининг “Ўзини ўзи банд қилган аҳоли даромад солиғидан озод этилади”, деган даъвати бу йўлда оилавий тадбиркорлар, ҳатто оддий фуқароларга ҳам кенг имкониятлар яратди. 2021 йил декабрдан эътиборан маҳаллада тадбиркорликни

ривожлантириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва камбағалликни қисқартириш мақсадида *ҳоким ёрдамчилари* лавозими йўлга қўйилди.

Тараққиёт стратегиясининг 26-мақсадида бизнес сўҳаси ривож учун Сурхондарё вилоятида «Инвесторларга кўмак маркази», Навоий вилоятида Навоий кон-металлургия комбинати томонидан «Бизнесга кўмаклашиш маркази» ва Тошкент шаҳрида «Илғор лойиҳалар ва инжиниринг маркази» ва ҳар бир туманда «Инновация ва технология марказлари» ташкил қилиб, тадбиркорларга амалий ёрдам кўрсатиш белгиланди [14. №22 (544)].

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, мамлакатда оилавий тадбиркорлик учун кенг имкониятларнинг яратилиши ва ривожлантирилиши биринчидан, бугунги кунда мамлакат ижтимоий иқисодий тараққиётини, кичик бизнес ва тадбиркорликни янада кенгайтириш имконини берди. Иккинчидан, оилавий тадбиркорлик ва унинг ёрдамчи соҳаси ҳисобланган касаначиликнинг шаклланиши ва тараққий топиши жойларда ишсизлик муаммосини ҳал қилиб, аҳоли бандлигини таъминлашга ёрдам бераётганлиги билан изоҳланди. Асосийси ушбу соҳанинг яна қайтадан тикланиши мамлакатда янги иш ўринлари яратиш, бандликни таъминлаш, ўз меҳнати билан даромад топиш истагида бўлган фуқароларга амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида “Ҳар бир оила-тадбиркор” дастури изчил давом эттирилгани ҳамда кўзда тутилган вазифаларни молиявий таъминлаш мақсадида давлатнинг маълум миқдордаги маблағлари йўналтирилгани муҳим ўзгаришлардан бири эканлигини тасдиқлади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Юлдашев Д. Т. Совершенствование экономического механизма развития семейного предпринимательства. Автореферат дисс..доктора философии (Phd) по экономическим наукам. – Ташкент, 2019. – С 54.
2. Ўлмасов А. Оила иқтисоди. – Тошкент: 1996.: Меҳнат. – Б 24.
3. Alexandr Akimov. Central Asia as a region in the World Economy //Central Asia Conflict Resolution and Change. Published by Douglas Goudie US, editors Roald Z. Sagdeev and Susan Einsenhower.1995. P 275- 293.
4. Толипов Ф. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожланиш тарихининг айрим жиҳатлари хусусида. // “Ўтмишга назар”. – Тошкент., 2019. №12, – Б 78.

5. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили” да амалга оширишга оид Давлат дастури. – Тошкент., 2017. – Б 167.
6. Абулқосимов Х, Қулматов А. Ўзбекистонда кичик бизнес соҳасида оилавий тадбиркорликнинг ўрни ва уни ривожлантириш йўллари. – Тошкент, 2014.
7. Ата-Мирзаев О, Убайдуллаева Р ва бошқалар. Бозор иқтисодиётига ўтиш даврида Ўзбекистон аҳолисининг бандлиги.// Ўзбекистон демографик жараёнлари ва аҳоли бандлиги. Тошкент, 2006 йил. – Б 33.
8. Рахимова Н. Повышение экономической активности женщин на рынке труда Узбекистана. // Автореферат дисс. доктора экономических наук. – Ташкент., 2007. – С 26.
9. Ганиева Г. Женский вопрос и проблемы женщин в Узбекистане (1991-2005) // Автореферат дисс. ...канд. ист. наук. – Ташкент., 2006. – С 14.
10. Ўз Р МА. М-170 фонд, 1-рўйхат, 63-йиғма жилд, 37-38 varaқлар.
11. Касаначилик тўғрисидаги Низом. // Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 11 январдаги 4-сон Қарорига илова. / Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, – Тошкент, 2006. №2.
12. Давлатова С. Ўзбек анъанавий ҳунармандчилиги тарихий жараёнлар контекстида. – Тошкент., 2018. – Б 225-236.
13. Ер участкалари қай тартибда хусусийлаштирилади. // Ҳуқуқ. 2019. 22 август №34.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт Стратегияси тўғрисида” ги Фармони. // Янги Ўзбекистон. 2022. 1 феврал. №22 (544)